

Klosterenga og «den tyske bestilling»

Under en guiding høsten 2022 langs Hovinbekken i regi av Klosterengas venner pekte guiden på et par granittsteiner og nevnte noe om «den tyske bestilling». Jeg ble svært nysgjerrig, og kontaktet Johansen Monumenthuggeri i Skjeberg, som er engasjert for tilvirkning og montering av steinelementene i Klosterenga skulpturpark. De sendte meg videre til arkitekt Jørn Skaare. Han kunne mye om «den tyske bestilling». Skaare samarbeider med kunstner Kristian Blystad, som er kunstnerisk ansvarlig for ferdigstillingen av Klosterenga park. Begge var venner med Bård Breivik.

Av nettside til Oslo kommunes kunstsamling framgår at Bård Breivik i et brev til Gamle Oslo beboerforening beskrev bestanddelene i steinsamlingen som skulle brukes på Klosterenga slik: «Samlingen består av ca. 40 elementer i forskjellige typer granitt, søyler, vannrenner, fontenelementer, trapper, portaler, store kar, akvedukter og store naturlige steinplater. I tillegg kommer 40 tonn grovhuggede blokker i Bohuslängranitt, og 23 håndhuggede blokker i Flivikgranitt. De sistnevnte er praktfulle materialer til murarbeider.»

Citadel-utstillingene

Av nettsiden til Klosterengas venner framgår det at (deler av, min merknad) steinsamlingen som Bård Breivik beskrev i brevet nevnt ovenfor, tidligere hadde blitt brukt på Breiviks prisbelønte Citadel-utstillinger. Dette var to utstillinger i industrihallene til nedlagte NEBB på Skøyen i 1989 og 1990.

Citadel-utstillingene var et prosjektsamarbeid mellom byggherre, arkitekter og kunstner Bård Breivik i forbindelse med planer for utvikling av NEBB-området. Samarbeidet kom i gang fordi arkitektene ønsket å se på nye løsninger for utearealer og overganger mellom hus og bakke. Bård Breivik meldte sin interesse og viste til at han kunne skaffe stein og bearbejdede steinprodukter fra steinbrudd i Bohuslän i Sverige (der Breivik for øvrig hadde sitt feriehus). Arkitekter og landskapsarkitekter dro deretter sammen med Breivik til Sverige for å vurdere og arbeide med stein som skulle brukes i Breiviks utstilling.

Det var altså stein fra Bohuslän som ble brukt i Citadel-utstillingene i 1989 og 1990, og som deretter delvis ble brukt i første byggetrinn av skulpturparken på Klosterenga.

Muren

På nettsiden til Klosterengas venner heter det: «Første byggetrinn av skulpturparken sto ferdig i 2000 og består av en mur som er 3,40 m høy og 40 m lang. Store deler av steinmaterialet i muren er gamle blokker tilhørende den "tyske bestillingen" tegnet av Albert Speer. Steinblokkene er utført av nordiske steinhuggere den gang disse representerte det ypperste av steinhuggertradisjon. Ca. 20 m² av muren er utført i mønster fra flere andre kulturer og belagt med bladgull. Det er innlagt vannførende

nisjer med buddhahoder, eggformer i sort norsk stein og fem kantformete søyleelementer fra Tyrkia.»

Av samme nettsidens omtale av «Muren» framgår at «Muren er ramme for et rikt mylder av gudebilder og annen folkloristisk steinhuggerkunst fra Asia. Her finnes bl.a. 25 buddhahoder som er kopier av gamle utgaver. Det var opprinnelig bestilt 29, men blant disse viste det seg at 4 var ekte hoder, såkalt nedfallsfrukt fra Kulturrevolusjonen (ca. 1966-76), en periode da gamle kunstverk og kulturuttrykk ble ødelagt, knust og brent i Kina. Muren er bygget av mørk labrador fra Larvik, brutt av Jugoslaviske krigsfanger, og hugget i Sverige. Bård Breivik oppdaget dette materialet i et steinbrudd i Dingle i Bohuslän og fant etter hvert ut at det var deler etter en av verdenshistoriens største steinbestillinger – stein til Albert Speers Triumfbue i Welthauptstadt Germania».

Hugget i Kina

Av samme nettside under «Historikk» framgår at: «Det store bassenget, plassen, trappene og de øvrige delene ble hugget i Kina. Fire kinesiske steinhuggere ble hentet til Gamlebyen og deltok i monteringen av anlegget. I løpet av en snau måned var alle de store elementene på plass. Byrådsleder Erling Lae åpnet første byggetrinn sommeren 2001 og uttrykte håp om videreføring.»

Hva var «den tyske bestilling»?

I 1941 fikk Norge en bestilling på 40 millioner kubikkmeter granitt som skulle brukes til byggingen av Hitlers påtenkte seiersmonument i Berlin. Granitten skulle brukes til viktige elementer i en gigantisk triumfbue og en kuppelhall. I Norge var dette den største bestilling til steinindustrien noensinne, og omfattet flere steinbrudd på begge sider av Oslofjorden. Store mengder granitt skulle også hentes fra Sverige og Finland. I tillegg fikk den belgiske, nederlandske og italienske steinindustrien bestillinger.

Et av de norske steinbruddene lå på Store Råholmen i skjærgården utenfor Kråkerøy i Fredrikstad. Steinbruddet ble fredet som kulturminne i 2018. Bruddet og tilknytningen til Hitlers seiersmonument er omtalt i flere avisartikler de siste 20 årene.

Av fredningsdokumentet for Store Råholmen framgår det bl.a. at Hitlers planlagte «Die Grosse Halle» skulle bli verdens største møtehall, med plass til 150 000 mennesker. Den skulle domineres av en kuppel med en diameter på 250 meter og en høyde på hele 290 meter, dvs. 160 meter høyere enn spiret på Peterskirken i Roma.»

Videre framgår det: Sør for kuppelhallen skulle triumfbuen plasseres som «... symbolet på herredømmet Hitler så for seg. Triumfbuens dimensjoner var også formidable. Med en høyde på 117 meter, og en lengde og bredde på henholdsvis

119 og 170 meter, skulle den romme navnene på 1,8 millioner tyske soldater som falt i 1. verdenskrig. Som symbol skulle den bli 2 ½ gang så stor som triumfbuen i Paris. Den skulle også bygges i granitt.»

Seiersmonumentene ble heldigvis aldri bygd, og granittblokkene og alle råblokker og ferdighugde bygningsstein som ble bestilt av tyskerne, ble etter krigen kjøpt av steinfirmaene. Steinen ble senere hugget om og solgt til både hjemmemarkedet og til eksport.

Hvor steinen som Bård Breivik kjøpte i Bohuslän opprinnelig kom fra, er ukjent. Mest sannsynlig var dette norsk «rå-stein» til «den tyske bestilling, som ble sendt til Sverige for videreforedling.

Det eneste synlige spor etter «Germania» i dagens Berlin er den såkalte «Schwerbelastungskörper» sør i byen. Dette er en gedigen, massiv betongkloss på 12 650 tonn betong, brukt som måleinstrument for å teste om grunnen ville tåle vekten av Triumfbuen. Den ble fredet i 1995.

21/11-22
Per Østvold

Kilder:

http://www.klosterenga-park.no/?page_id=502

<https://www.kunstsamlingen.no/nyheter/baard-breivik-og-klosterenga-park>

<https://www.nb.no/nbsok/nb/fcd677c58abfb919c052252777b8661a?lang=no#0>

<https://www.riksantikvaren.no/fredninger/steinbruddet-pa-store-rahamnen/>

<https://www.riksantikvaren.no/wp-content/uploads/2019/12/Store-R%C3%A5holmen-fredningsdokumentasjon-1.pdf>